

Стефан Шикеров

ИЗМЕРЕНИЯТА НА МОЛИТВАТА
В ПОЕЗИЯТА НА ПЕЙО ЯВОРОВ

Поезията на Пейо Яворов отдавна е заслужила място в пантеона на българските творци. Всеки досег с нея разкрива все нови усещания и неподозирани дълбини на смисъла. Стилът на поета поражавя със своята парадоксалност. Вярата и безверието, любовта и трагизмът, социалното страдание и небесният полет на душата са само някои от противоположностите, които разкъсват и обединяват художествения свят на Яворовите стихотворения. Затова в българската литературна критика доминира концепцията за “раздвоения и единния” Яворов. Поетът представя света раздвоен, но същевременно в противоречията той намира обединяващото, изгражда отново цялото. Или, както твърди лирическият говорител в стихотворението “Ще бъдеш в бяло”:

*Аз бих намерил и тогава даже
обломки, от които да създам
нов свят за двама ни, и свят, и храм.*

От друга страна, критическите обобщения винаги са изложени на риска да се окажат неточни. Емблемно твърдение като това – за раздвоения и единния Яворов – разкрива до известна степен подхода на поета към художествено изображение. Но то нито е единствено вярното

обобщение, нито изчерпва смисловата дълбочина на Яворовата поезия. Всяко стихотворение е отделна вселена. Общите закони на художественото изграждане се повтарят, но интерпретацията на темите и мотивите винаги е различна, оригинална. Творецът Яворов е различен и същевременно единна личност. Той разкрива крайните състояния на света, но и самата крайност е различна в отделните творби.

Един от често срещаните мотиви в поезията на Яворов е молитвата. В интерпретацията на този мотив поетът се вписва в поетическата традиция на българската литература. Няма значим български поет, който да не разработва жанра "молитва". В същото време е верен и друг критически извод, че всеки български поет разрушава по свой начин жанра "молитва". Еблематичен е примерът с Ботев, който в заповеден тон отправя молитва към бог за борба и смърт.

Не прави изключение и П. Яворов. В своя творчески път той непрестанно търси бог, като ту се приближава, ту се отдалечава от него. В стихотворенията на Яворов лирическият герой се издига ангелоподобно нагоре в художественото пространство, но и пропада надолу, в бездната. Движението нагоре и надолу символизира люшкането между светостта и греха.

Молитвата при Яворов изразява просветлението и грехопадението, но тази антиномия не изчерпва нейната смислова дълбочина. Стихотворенията "Великден", "Безжанци", "Евреи", "Две хубави очи", "Вълшебница", "Молитва" интерпретират жанра "молитва" и в същото време разкриват различни аспекти на молитвата. Изходният модел на християнската молитва се пародира по оригинален начин във всяко от посочените стихотворения. Крайната цел е една, но начинът на нейното постигане е различен. Това поражда многопластовите измерения на молитвата в поезията на П. Яворов.

По-ранните стихотворения на поета следват тематично модела на християнската молитва. Лирическите герои се молят на бог. Типичен пример е стихотворението "Великден". Заглавието директно насочва към един от най-големите християнски празници, свързани с многобройни правила и ритуали. Неизменен елемент от този празничен комплекс е молитвата.

Първа строфа започва с ударите на камбаните и съвсем естествено описва атмосферата на празника. Камбаните прекъсват напрегнатото нощно безмълвие и възвестяват "светла вест". Звукът, вестта се повтарят от ехото, което обхожда света: "... и светла вест се носи; повтаря е всемошно / разбуненото ехо в намръщени балкани / и тласка я нагоре към висини бездънни". По странен начин обаче светлината и звънът, олицетворяващи приближаването на празничното чудо, не са доминиращи. Още тук, в първата строфа, дори в първите стихове, се долавят контрастни мотиви, звучи типичният Яворов разнобой.

Заглавието е тържествено и конкретно. Следва първият стих, в който ударите на камбаните възвестяват празничното начало: "Един – и втори удар в безмълвието нощно...". Финалът на стиха обаче акцентира не върху звука, а върху "безмълвието нощно". Светът на творбата е раздвоен още с началното описание. На празничните удари на камбаните се противопоставя напрегнатото и безизвестно нощно безмълвие. Стихът завършва с многогочие, което е графичен маркер за смислова незавършеност. Сякаш първи стих на първа строфа задава тезата, която в развоя на творбата ще бъде непрекъснато повтаряна и доказвана. Ударите на камбаната възвестяват движението напред и нагоре: приближаването на възкресението и възвисяването към бога. Нощното безмълвие съдържа връщането назад, към времето на миналите спомени, и пропадането надолу.

Първа строфа продължава в същия контрастен ред. От една страна, празнично-ритуалните мотиви и елементи внушават тържественост, величие, свещена неприкосновеност. Църковните камбани проехтяват задружно, светла вест се носи нагоре, тържественост пълни нощта. Все в същия дух се споменава за говор, “свръхземен и невнятен” – алюзия за божие то слово – логос. Душите отправят към бог своите молитви и тайни изповеди: “Души безгрешни сякаш, процесия безкрайна, / невидими към бога молитвата си тайна / възнасят – и обхождат простора необятен”. Празникът започва с камбанните удари и стига до молитвите към бога. Тази закономерност е съвсем в духа на християнския празничен модел, чиято финална фаза е приближаването към божественото.

От друга страна, в първа строфа се открива и друг мотивационен порядък. Непрекъснато се акцентира върху нощното безмълвие, мрачната нощ, намръщените балкани. Звънът и светлата вест се подемат от “разбуненото ехо”, което ги повтаря, но сякаш ги и изкривява, преобръща; то ги тласка “нагоре към висини”, които странно са наречени “бездънни”. Вместо възвисяване висините внушават пропадане, макар и бездънно. В този скрито противопоставящ се нощен свят свръхземният невнятен говор съдържа тайнствени и злокобни значения. Самата молитва към бога звучи не като интимна изповед и копнеж за приближаване към бог, а като тайнствен и неземен говор на свръхестествени същества. Така християнската молитва в стихотворението “Великден” е раздвоена между чисто каноничните значения и езическите внушения на нощния контекст. Сякаш първа строфа задава две състояния на света: празничния звън и неговото тайнствено ехо.

Неслучайно втора строфа започва с израз, разкриващ и двете състояния: “Звънът, ехтят камбани...”. Логично би следвало да се очаква продължение на лирическото действие: представяне на молитвата от личната

гледна точка на лирическият говорител. Това наистина се случва, но смисълът е преобърнат, защото християнската молитва се оказва пародирана. Интимната изповед към бога се превръща в спомен за миналото, *deja vu*; нещо, което е било, но е останало забравено и сега изведнъж изплува: “На всеки удар нови / с по някой спомен сладък отеква памет будна...”. Нещо повече, настоящото време на християнския празник се оказва отрова, а миналото време на детството – приказка: “сърце за миг забравя тъгата, що го трови, / и трепетно внимава за приказката чудна / за минало детинство, за дните невъзвратни / на младите надежди и сънищата златни / и вярата наивна...”. По-нататък приказката въвежда възкръсналите образи на бащата, майката, братята и сестрите, дружината връстници.

Развоят на творбата е смислово преобърнат. Предстоящото възкръсване на Исус Христос се трансформира във възкръсване на образи от миналото. Постепенно любовта към бога се конкретизира в приказна еротика: “ту русокоса дружка... и две очи засмени, / и две странички нежни – божурчета червени, / на млада, ранна пролет най-любовото цвете...”. Молитвата на лирическият говорител стига кулминационната си точка. Тя не само се връща назад във времето, но и се принизява към пространството на земните чувства, към първите младежки трепети на любовта. Типично по яворовски еротичните чувства се представят чрез елегантни синекдохи, метонимии и метафори, т. е. фигуративно: “две очи засмени”, “две странички нежни”, “млада, ранна пролет”, “най-любовото цвете”. В тази трета строфа се актуализира и пълният смисъл на посвещението – “На брат ми Атанас”.

Четвърта строфа обозначава връщането към настоящето. Спомените се заменят от времето на празника, маркирано в първа строфа:

*Честито, свидно детство – цъфтяща, рай долина,
останала далеко зад пътника отруден;
от буря сякаш носен, той бърже я отмина
и днес напразно гледа зад себе си учуден,
напразно...*

Остава празничното време, което обаче по протежение на лирическото действие е било пародирано, игнорирано, забравено. Затова колкото неочаквано, толкова и логично празничното пространство се оказва мрачно и потискащо в последната строфа. Празничните ритуали се превръщат в “път незнаен”, божествените простори са намръщен “небосвод безкраен”. Интимната изповедна атмосфера на молитвата предизвиква “страх неволен”. Молитвата възвисява към божествената светлина, към слънцето, което “изгаря”. Лирическият герой се оказва странно самотен в празничното време, оприличено на хала. Няма нито завет, нито другар: “че слънце го изгаря, а сянка не съзира, / че хала го настига, а завет не намира, / нито спътник някой – да си даде в ръката...”. Празничното пространство съдържа смъртни значения, което се подсилва и от обстоятелството, че Великден е указан единствено в заглавието. В лирическия сюжет възкръсват само спомените от миналото и след това отново умират.

Молитвата в стихотворението “Великден” се раздвоява. Първоначално тя се извежда от християнския модел, а след това се превръща в нещо ново, в друг тип молитва. Тя се характеризира с връщане към миналото, вместо да е част от ритуалното изживяване на празника. Освен това молитвата съдържа и значения за преминаване в отвъдното, преход към смъртта. Все пак в стихотворението “Великден” божествените значения не се поставят в крайна степен на раздвоение. Като цяло молитвата запазва тематичната си обвързаност с християнския модел.

Молитвата присъства като мотив и в стихотворението “Евреи”. Но контекстът вече е друг. Няма го празничното изживяване, личните изповеди към бога и екстазното просветление. Лирическият сюжет, доколкото е разгърнат, отвежда към библейски картини от Стария завет. Интерпретира се месианската роля на еврейския народ — понесъл страданията на света и същевременно богоизбран.

Книгите от Стария завет притежават особен смислов ореол. Те задават религиозните предпоставки, които в Новия завет ще бъдат оформени в християнска религиозна доктрина. Но едновременно с това Старият завет е пропит от историчност. Събитията там са действителни, но случили се в далечното минало. Библейските старозаветни книги съдържат дистанцията на времето, представят древната история на човечеството. Централен персонаж в тези книги е еврейският народ, който дава на света първата монотеистична религия — юдаизма.

Яворов е привлечен от изначалното раздвоение в съдбата на евреите. От една страна, те са богоизбран народ, който ще покаже на света пътя към бога; народ, из който ще произлезе Спасителят на човечеството и новозаветното християнско учение. От друга страна, именно този богоизбран народ е осъден на вечно скитане, страдания и гонения. Трагичната парадоксалност в съдбата на евреите допада на Яворов и на неговото двойствено художествено изображение. Народът, който е призван от Йехова да води света, е същевременно жестоко забравен от бог. Пътят на евреите е съдбовно предопределен: те са призвани, но и подлагани на жестоки изпитания.

В лирическият сюжет на творбата молитвата е смислов център. Тя съдържа и разкрива смисловите пластове. Първоначално молитвата е назована прикрито като “спомен заблуден”. В тъмнините на времето (алюзия за съд-

бата) остава единствено безкрайният път на “бездомна върволица”. Това е първото и последно назоваване на колективния лирически герой. Заглавието е конкретно – “Еврей”. Развоят на лирическото действие обаче съдържа само едно название – “бездомна върволица”. Оттук нататък еврейският народ не е характеризираан и посочван директно, а само се описват страдания и нечовешки мъки. Това усложнява значенията на молитвата, която все повече започва да символизира целостта на народа. Постепенно молитвата замества самия народ и разкрива връзката с бога.

Другото значение на “спомена заблуден” освен безкрайния път е обречеността на бездомната върволица да въплъти бедите на света. Яворов представя майсторски съдбовната предопределеност. Еврейският народ е назован метонимично “плът”. От друга страна, чрез етимологична фигура се разкрива орисията на евреите: “... Плът / на света да въплъти бедите...”. Физическите страдания – “плът” – са духовно предопределени – “да въплъти бедите”. Усетът на П. Яворов към тънките нюанси на словото изгражда цялото стихотворение.

Първоначалният “спомен заблуден” е конкретизиран като “стон молитвен”, “стон пресипнал, сух”. Връзката с бога е все още жива, но мъчителна; изтръгва се сякаш от гърдите. Във втора строфа молитвата е представена като мъчителен, еднократен акт.

В развоя на лирическия сюжет молитвата все повече се конкретизира и все повече усложнява своите значения. Трета строфа бележи смислов обрат. Молитвата отново е представен като “стон молитвен”, но веднага след това е назована “стон и шепот глух”. Сега тя вече не е еднократен акт, а постоянно действие. Връзката с бога е жива и живее, макар и в “шепот глух”. Това внушение приема и словесен израз: “Бог ще чуи от върха!”. Молитвата приема израза на Мойсеевата вяра. Споменът за богоизбраността не е помръкнал във вековния път и скитане.

Съвсем по яворовски изразът “Бог ще чуй от върха!” е повторен в следващата строфа и ... дава начало на противоположни импликации. Вековният път се представя чрез предметно-реалистични характеристики: “... Път вековен / мрак, пустиня, бухал и чакал.” Вместо в търсене на бога движението се ориентира към дяволското и греха: “Ада се разтваря: дим отровен, / пламъци зловещи, лава, кал. “Дяволските ужасии продължават до средата на следващата строфа, когато отново се появява молитвата: “... и отново / шепот и молитва, стон и слово: / словото на бога оглушал...”. Тук постепенното смислово напластяване достига кулминационната точка. От първоначалното “спомен заблуден” молитвата се е превърнала в сбор от конкретни значения. Сега тя е: спомен за богоизбраност, връзка с бог, еднократно мъчително усилие, постоянен шепот; замества самия еврейски народ, съдържа божие слово, знание – логос и т. н. Смесловата дълбочина на молитвата сякаш символизира историческото време.

Отношението “бог – народ” присъства и в последната строфа: “шепота на ехо в жива плът”. Този стих още веднъж подчертава другия определител на молитвата – бога. Молитвата скрито съдържа Ботевата интерпретация / “глас в пустиня” /, защото богът в стихотворението “Еврей” е оглушал. Той е представен като “старец глух” и “бога оглушал”. Директно, чрез тези пародийни квалификации, в творбата навлизат мотивите за богоборчеството, които П. Яворов наследява от Пенчо Славейков. И все пак, погрешно е да се твърди, че поетът отрича бога. По-скоро Яворов усеща отношението между човека и бога такова, каквото е в книгите от Стария завет. Там Йехова е далеко във висините, дистанциран от човека, жестоко наказващ човешките грехове и простъпки; той е строгият отец. Времето на опрощението, милосърдието и Исус Христос още не е настъпило. В такъв контекст е поставен и богът в стихотворението “Еврей”.

Молитвата в тази творба следва изходния модел от Стария завет. Яворов използва библейския образец, като оригинално усложнява неговите значения. Но и тук, както в стихотворението “Великден”, жанрът “молитва” остава като цяло неразрушен, въпреки че отделни негови елементи са представени по нов начин и в неочакван контекст.

Жанрът “молитва” е характерен за цялото творчество на П. Яворов. В по-ранните творби молитвите се отправят към бог, макар че лирическите герои не могат да получат помощ от всевишния: например в известния стих от “Градушка” – “... Спри... Недей... / Труд кървав, боже, пожалей!” В по-късните творби на Яворов обаче нещата се преобръщат. Каноничният модел на християнската молитва се разрушава и молитвата започва да се отправя към необичайни адресати: майката, любимата, но не и бог.

Този разрушителен похват е изразен с експресивна сила в стихотворението “Бежанци”. Във финала на творбата към бог е изречено проклетие: “... о, господи, проклет бъди!”. Покрай интересните литературно-исторически значения на този акт се разкрива и важният прелом в Яворовата интерпретация на молитвата. Жанрът придобива своя типично яворовски облик.

* * *

Молитвата в по-късните Яворови творби се различава съществено от канонично-християнския образец. Жанрът активно се назовава; но още по-силен е отказът от по-нататъшна конкретизация. В стихотворенията “Две хубави очи” и “Вълшебница” молитвата е смислов център, появява се в напрегнати моменти на лирическото действие. Но оригиналното е, че молитвата въздейства по-силно чрез своята неяснота, отколкото с това, което казва.

Първата особеност е, че молитвата е изгубила своя традиционен адресат – бог. Лирическият говорител отправя молба към събеседник, назован чрез местоимението “ти” или пък като “дете и божество”, “две хубави очи”, “вълшебница” и т. н. Този странен лирически събеседник съдържа множество значения, но никое от тях не е доминиращо. Той е едновременно любима и дете; ангел, красота и светлина; греховно създание. В крайна сметка е разрушена една от традиционните жанрови опори на молитвата: бог липсва.

Неясен е не само адресатът на молитвата. Неизвестен е и адресантът – този, който я отправя. Лесно би могло да се твърди, че се моли лирическият говорител, но това няма да бъде съвсем точно. Защото молитвата всъщност се отправя от лирическия говорител и неговото друго “аз”, alter ego. Раздвоението на личността се разкрива чрез душата, която се моли: “душата ми се моли” / “Две хубави очи” /, “душата ми те моли” (“Вълшебница”). По такъв начин се разрушава и другата жанрова опора на традиционната молитва – земният човек. Яворовата молитва е отправена към неясен събеседник от раздвоен лирически говорител.

Остава да се съсредоточим върху съдържанието на молитвата. Но... и то продължава същата тенденция за премълчаване на точния смисъл. В стихотворението “Две хубави очи” лирическият говорител заявява открито:

*Душата ми се моли,
дете,
душата ми се моли!*

После описанието на молитвения акт прекъсва и продължава с вероятната участ на двете хубави очи (бъдещето измества настоящето):

*Страсти и неволи
ще хвърлят утре върху тях
булото на срам и грях.
Булото на срам и грях –
не ще го хвърлят върху тях
страсти и неволи.*

Изказал две противоположни и взаимно изключващи се твърдения, лирическият говорител отново се връща към молитвата:

*Душата ми се моли,
дете,
душата ми се моли...*

Многообразието в края обозначава безкрайната повторителност на молитвената дейност; и безкрайното отлагане на точния смисъл. Ясно е само, че душата на лирическият говорител се моли. Назован е и някакъв зрител-събеседник (“дете”), който има своя функция в молитвата, макар и неясно каква.

При тази максимална условност и неизясненост остават вторичните значения, които лирическият контекст налага. Първоначално молитвата се появява след стиха “Не искат и не обещават те...”. Причинно-следствената логика внушава, че молитвата е отправена към постигането, достигането на двете хубави очи. В този смислов ред съвсем естествено се заявява, че страстите и неволите ще достигнат очите и ще ги покрият с “булото на срам и грях”. Греховната страст доминира в първата половина на стихотворението.

Повторната поява на молитвата е в друг лирически контекст. Заявено е, че срамът и грехът не ще достигнат очите. Следва молитвата на душата. Сега вече смисълът е различен от първоначално заявения. Молитвата е отправена към спасението на очите. Лирическият говорител

е духовно възвисен и дистанциран от физическите характеристики на събеседника. Логично смисловият ред е завършен от категоричното финално твърдение: “Не искат и не обещават те!”. Втората половина на стихотворението “Две хубави очи” извежда на преден план духовно-платоничното начало и постепенното издигане нагоре в лирическото пространство. По такъв начин, въпреки външната езикова лаконичност, молитвата приема скрити значения в развоя на лирическото действие.

Сходно е изображението на молитвата в стихотворението “Вълшебница”. Лирическият говорител е личност раздвоена, разкъсваща се между собственото “аз” и другата половина – “душата ми”. Раздвоени са и действията на лирическия говорител; плътското (физическото) и духовното влагат двоен смисъл в глаголите: “тя моли: – аз те гледам”. В същия дух е представен и лирическият събеседник. Веднъж той се раздвоява между своите две човешки същности – лице (“ти”) и душа – подобно на лирическия говорител. Втори път събеседникът витае между земното и небесното; той е едновременно “дете и божество”.

Като цяло обаче молитвата е в по-установен контекст. Тя е насочена конкретно към събеседника: “Душата ми те моли и заклина...”. Възвратното действие “се моли” от стихотворението “Две хубави очи” тук е трансформирано в целенасочено – “те моли”. Разбира се, директният смисъл не се посочва. Той остава някъде между думите на говорителя и събеседника; скрит в молитвата, която не изяснява нищо конкретно. В развоя на лирическото действие молитвата разкрива вторични значения. Внушава се аскетизмът на лирическия говорител (“Душата ми се мъчи в глад и жажда”), също – несподелената връзка, липсващият контакт (“... но твоята душа се не обажда...”). Въобще доминира усещането за ефирност, в което важни са откъслечните и фрагментарно описани лирически субекти и постоянно продължаващите дей-

ствия, изразени с несвършени глаголни форми от типа на “моли”, “гледам”, “мълчи”. Молитвата е част от несполучения, но продължаващ контакт. Тя е активен елемент в парадоксално изградения художествен свят на творбата.

Любовната лирика на Яворов представя нов тип молитва. Християнският бог е заменен от неустановен и неустановим събеседник. Съдържанието е редуцирано до минимум за сметка на вторично внушаваните значения. Самата молитва се движи сред контрасти: между земно и небесно, еротика и просветление, святост и грях, нагоре – надолу. Молитвата в любовните стихове на Яворов е жанр, характеризиращ се с крайна неустановеност на съдържателните и структурните отношения. Тя бива непрестанно посочвана и акцентирана, но същевременно се премълчават всички възможни допълнителни подробности. Молитвата се превръща във форма на неосъществим диалог, воден между незнайно какви лирически герои.

Яворовият тип молитва се определя не от това, какво се казва, а от това, какво не се казва. Неопределеността доминира над утвърдителността.

* * *

Поезията на П. Яворов съдържа стихотворение, в което молитвата се представя емблематично. Това е едноименното стихотворение “Молитва”. Извървял трудния път към просветлението и бога, осъзнал светостта и греха, поетът задава молитвата като смислов контекст на цялата творба. И още началният стих маркира обрат: “Душата ми е озлобена и жестока”.

Нещо се е случило, нещо е предизвикало смисловия обрат. Смирената пленница, душата на лирическият говорител, е в необичайно за нея емоционално състояние. Спокойната интимност на молитвения контекст е заме-

нена от гняв, злоба и жестокост. Следващите стихове конкретизират смисъла:

*Майко, бди
над своя паднал син: днес злото и порока
дишат в моите гърди.*

Интерпретира се библейският мотив за падналия ангел. Луцифер (Сатанаил) е бил първият, най-главният небесен ангел. Той предвождал ангелската армия и бог го обичал. Луцифер обаче се възгордял, презрял бог и се обявил за по-могъщ от него. Затова господ се разгневил и го изхвърлил от небесното царство. Яворов интерпретира тази легенда и я трансформира в мотив за падналия син. В съответствие с това фигурата на господ е заменена от майката. Обстоятелство, което внася енигматичност, неизказаност в творбата.

Какъв смисъл носи образът на майката?

Поезията на Яворов предлага няколко възможни отговора. Образът на майката се свързва с небесната майка (Света Богородица), родната майка и родината. Верен на своя стил, поетът не уточнява смисъла. Молитвата на падналия син съдържа три възможни адресата и три възможни съдържания, които започват да действат в зависимост от лирическият контекст.

Една от възможните тематични линии в творбата е божествено-греховната. Падналият син е обладан от зло и поквара. От святата майка той се надява да получи сили, опора, просветление. В този контекст отношенията с детето придобиват метафизичен смисъл, разкрива се вечната борба между доброто и злото. Личността на лирическият говорител е раздвоена между "аз" и "тя". Светата майка може да оцелости сина, да го предпази от покварата и да го възвърне към живота:

*Душата ми е алчеща и хладна.
Майко, бди
над двама ни...*

Друг смислов пласт оформят човешките значения на образите. Синът моли родната майка. В този смисъл детето придобива значения на любима: “усмихнато дете”, “Дете – тя вкусва сладостта...”. Връзката между сина и любимата е дълбоко закодирана:

*Дете – тя вкусва сладостта на шемета да гледа
в неизбродените бездни на греха.
Не аз ли я научих? Първа бе победа
първото притворство на смеха...*

Нещо непоправимо се е случило в миналото. Чистотата на усмихнатото дете се е превърнала в притворен смях. Връзката между влюбените се разкрива като необратимо движение по ръба на бездната. Еротиката присъства в мотива за отровните цветя:

*На бездна по ръба, към бездна нова,
късайки попътните цветя
и дишаща безгрижно тяхната отрова,
знае ли къде отива тя?*

Връзката между сина и любимата предвещава гибел. За да предотвратят фаталния край, синът моли майката за закрила:

*Майко, бди
над двама ни: пред волята ми безпощадна
на невинността защитница бъди!*

Третият смислов пласт се определя от значението на майката като родина. Той е и най-неустановен, най-

общ. Би могло да се приеме, че синът (или поетът) прави окончателна житейска равностметка. Пред смъртта той моли родината за снизхождение, за прошка. Същевременно молитвата е насочена и към вечния спомен за сина. Родината-майка не бива да го забравя: него и неговата поезия.

Взаимодействието между отделните смислови пластове усложнява молитвата. Във всеки момент и на всяко място от развоя на творбата могат да се разчетат различни значения. Яворовата молитва се оказва разтроена: съдържа божествения християнски образец, личния смисъл на интимните отношения и контекста на българската култура. Измеренията на молитвата в поезията на Яворов са различни. И във всяко от тях поетът изобразява света двойствено, чрез серия от контрасти. Така молитвата може да се превърне в проклятие или пък да запази божественото просветление. Но във всички случаи тя ще бъде Яворова молитва.